

УДК 94(477.62):339.543“17”

**БАХМУТСЬКА ПРИКОРДОННА МИТНИЦЯ У XVIII ст.:
БІЛЯ ВИТОКІВ МИТНОЇ СПРАВИ ДОНЕЧЧИНИ****І. А. Корнацький****(Артемівський краєзнавчий музей, м. Артемівськ)**

Митні установи в Бахмуті (нині – Артемівськ Донецької області) виникли одночасно з появою там прикордонної фортеці й центру соляної промисловості на початку XVIII ст. Скасування Бахмутської митниці (1776 р.) пов'язано з переміщенням кордону далі на південь, ліквідацією Запорозької Січі та включенням її земель до адміністративної структури Російської імперії.

Таможенніе учреждения в Бахмуте (ныне – Артёмовск Донецкой области) возникли одновременно с появлением там пограничной крепости и центра соляной промышленности в начале XVIII в. Упразднение Бахмутской таможи (1776 г.) связано с перемещением границы дальше на юг, ликвидацией Запорожской Сечи и включением её земель в административную структуру Российской империи.

Customs agencies in Bakhmut (now Artemivsk, Donetsk region) arose simultaneously with the appearance there of border forts and the center of the salt industry in the early XVIII century. Canceling of Bahmut Customs (1776) associated with the movement of the border further south, liquidation of Zaporozhian Sich and the inclusion of its land to the administrative structure of Russian empire.

Ключові слова. Бахмут, митниця, запорозькі козаки.

Вступ. Останніми роками зростає зацікавленість дослідників регіональної історії до початкового періоду заселення й господарського освоєння Південно-Східної України, становлення окремих галузей економіки краю, формування органів влади та управління. Серед окресленого в краєзнавчих працях кола проблем ледве не до останніх років недостатня увага приділялася історії митних установ Донеччини, виникнення й діяльність яких було пов'язано з господарським освоєнням прикордонних земель, економічною політикою держави, розвитком місцевої адміністрації й, зокрема, правоохоронних органів.

Активізація в 1990–2000-х рр. досліджень з історії формування митної мережі на Півдні України спонукає істориків та краєзнавців до ретельного вивчення архівних фондів та археографічних публікацій з метою виявлення матеріалів про діяльність окремих місцевих митниць XVIII–XIX ст. Певне місце в колі таких локальних досліджень має зайняти й історія Бахмутської прикордонної митниці, якій присвячено цю статтю. Висвітлення даної теми дозволяє простежити витоки й шляхи історичної еволюції митної служби в регіоні, її роль у соціально-економічному та суспільно-політичному житті краю в зв'язку зі змінами внутрішньої та зовнішньої політики держави.

Розв'язання даної проблеми започатковано в працях багатьох сучасних вітчизняних та зарубіжних учених. Історіографічний огляд видань, присвячених митній політиці Російської імперії в українських губерніях у XVIII – на початку ХХ ст., наведено у статті О. В. Морозова¹. Історичну еволюцію російської митної системи докладно висвітлено в нарисах Л. М. Маркова². Поширенню цієї системи на територію України у XVIII ст. відводиться значне місце в колективній монографії за редакцією П. М. Дідусенка³. Важливе значення для дослідження теми має укладений Ю. І. Головка документальний збірник, що супрово-

© І. А. Корнацький, 2013

¹ Морозов О. В. Митна політика Російської імперії в українських губерніях у XVIII – на початку ХХ ст.: історіографічний огляд // Гілея: науковий вісник : зб. наук. праць. – К., 2012. – Вип. 59. – С. 223–233.

² Марков Л. Н. Очерки по истории таможенной службы. – Иркутск : Изд-во Иркут. ун-та, 1987. – С. 24–64.

³ Нариси з історії митної справи та митного законодавства України-Руси / П. М. Дідусенко, О. В. Лисицький, Т. С. Мавродій та ін. ; заг. ред. П. М. Дідусенка. – К. : [Б. в.], 2005. – С. 110–305.

джується ґрунтовною вступною статтею⁴. Окремі факти з діяльності Бахмутської прикордонної митниці наведено в посібнику з краєзнавства Донеччини (автор розділу – В. О. Пірко)⁵, довідкових виданнях⁶. У попередніх публікаціях нами розкрито окремі аспекти обраної теми на базі опублікованих та архівних джерел, уперше введених до наукового обігу⁷. На черзі – комплексне дослідження діяльності митниці у Бахмуті, визначення хронологічних меж і періодів її існування, чому й присвячена ця стаття.

Постановка завдання. Мета даної статті – на підставі аналізу архівних та опублікованих джерел з історії Бахмутської прикордонної митниці простежити її історичний розвиток та функціонування, зробити висновки про її місце в системі економічних та правових відносин прикордонного регіону.

Джерельну базу дослідження становлять опубліковані й архівні документи. Серед них: здійснені до 1917 р. офіційні публікації Повного зібрання законів Російської імперії⁸, Сенатського архіву⁹, матеріалів Катерининської законодавчої комісії 1767 р.¹⁰, сучасне корпусне видання Архіву Коша Нової Запорозької Січі¹¹, а також матеріали Центрального державного історичного архіву України в м. Києві¹².

Результати дослідження. Бахмут у XVIII ст. був одним із найбільш висунутих у степ опорних пунктів колонізації краю, важливою прикордонною фортецею на південному рубежі Російської держави, а також центром внутрішньої та міжнародної торгівлі. Поселення солеварів виникло на перехресті стародавніх шляхів, якими сполучалися землі Лівобережної та Слобідської України, запорозьких і донських козаків та Кримського ханства¹³. Не випадково тут майже одночасно з виникненням постійного поселення з'явилася й митна служба.

Вже 1704 р. в описових книгах капітана Григорія Скорихіна в описі новозаснованого Бахмутського містечка згадується *“Изюмского полку для пошлинного сбора из Семеновской канцелярии для мостового проезду таможенная изба”*, на правому березі річки Бахмут поблизу каплиці¹⁴.

Існують документальні відомості про існування митниці в Бахмуті на початку 1740-х рр. У фондах Російського державного архіву давніх актів зберігаються митні записи про Бахмут, датовані 1740–1741 рр.¹⁵ Так, у жовтні 1740 р. Бахмутська митниця після сплати мита оформила документи на провезення риби, купленої в торгових рядах міста, белгородському

⁴ Формування митної мережі Південної України (1775–1819) / упоряд. і передм. Ю. Головка (Джерела з історії Південної України. – Т. 8). – Запоріжжя : ТанDEM-У, 2007.

⁵ История родного края : учеб. пособие для 6–9 кл. / А. В. Колесник, В. А. Пірко, С. М. Нестерцова, Е. В. Щербинина. – Донецк : Изд-во “Фирма “Кардинал”, 1998. – Ч. 1.

⁶ Макидонов А. В. Персональный состав административного аппарата Новороссии XVIII века. – Запорожье : Просвіта, 2011; Российский государственный архив древних актов: путеводитель : в 4 т. / сост. : Ю. М. Эскин, М. В. Бабич, Л. А. Тимошина. – М. : Археографический центр, 1996. – Т. 3. – Ч. 1.

⁷ Корнацький І. А. З історії Бахмутської митниці // Літопис Донбасу. – Донецьк : Донбас, 2011. – № 19. – С. 127–132; Данилевська В., Кругліков М. Біля витоків митної справи Донеччини // Митниця. – 2012. – № 8. – С. 30–31; Корнацький І. А., Кругліков А. М. Нові сторінки з історії Бахмутської прикордонної митниці XVIII ст. // Історія торгівлі, податків та мита : Шоста міжнародна наукова школа-семинар (Дніпропетровськ, 11–12 жовтня 2012 р.) : тези доповідей. – К., 2012. – С. 22–24.

⁸ Полное собрание законов Российской империи с 1649 года. Собр. 1-е. (далее – ПСЗРИ) – СПб. : Тип. II Отд. Собств. Е. И. В. Канц., 1830. – Т. 13 : 1749–1753; Т. 14 : 1754–1757; Т. 20 : 1775–1780.

⁹ Сенатский архив. – СПб. : Сенатская тип., 1903. – Т. 10; 1909 – Т. 13; 1913 – Т. 15.

¹⁰ Материалы Екатерининской законодательной комиссии (Сборник императорского Русского исторического общества. – Т. 147). – Пг. : Тип. Гл. Упр. Уделов, 1915. – Ч. 14.

¹¹ Архів Коша Нової Запорозької Січі. Корпус документів 1734–1775 ; редкол. : П. С. Сохань (гол.) та ін. ; упоряд. : Л. З. Гісцова (ст. упоряд.) та ін. – К. : [Б. в.], 2006. – Т. 4.

¹² Центральный державный исторический архив Украины у м. Києві (далі – ЦДАУК). – Ф. 229 “Архів Коша Нової Запорозької Січі”. – Оп. 1. – Спр. 27, 57; ф. 1740 “Бахмутська прикордонна митниця”. – Оп. 1. – Спр. 1.

¹³ Корнацький І. А. Нові сторінки з історії Бахмутської прикордонної митниці. – С. 23.

¹⁴ Грамота Петра I, 14 октября 1704 года // Записки Одесского общества истории и древностей Российских. – Одесса : Гор. тип., 1844. – Т. 1. – С. 364.

¹⁵ Российский государственный архив древних актов: путеводитель. – Т. 3. – Ч. 1. – С. 671.

купцеві Тимофію Аристову. У травні 1741 р. такий же дозвіл на провезення до міста Севська риби, купленої на Міусі, отримав обомянський купець Іван Ширяєв¹⁶.

У середині століття митні установи в Бахмуті набули значно розвиненішого вигляду. За сенатським указом від 10 травня 1749 р. було вирішено заснувати в Белгороді справжню митницю, а в Бахмуті, Торі, Валуйках, Чугуєві та в зручному місці біля Харкова митні застави – “не для взяття пошлин, но для непропуску с товарами без надлежащих выписей Белгорода”. Метою цього заходу було недопущення провезення товарів з Росії в Гетьманщину й навпаки через слобідські полки без сплати мита. Вирішено було не розташовувати митних застав у самій Гетьманщині і в слобідських полках (у Ромнах і поблизу Харкова, як пропонувалося Комерц-колегією), “*понеже оныя состоят на особливо данных им привилегиях*”¹⁷.

Через шість років за сенатським указом від 25 липня 1755 р. мережа митниць розширилася ще далі, й у Бахмуті розмістилася справжня прикордонна митниця, якій було підпорядковано ще дві малі митниці – в Ізюмі та станиці Луганській. Як бачимо, тепер особливий статус Слобожанщини не вважався перешкодою розміщенню митної установи в Ізюмі – полковому місті Ізюмського слобідського полку.

При всіх митницях будувалися “для поклажи денежной казны, каменные малые погреба и пакгаузы с таможенными и управительскими покаями”. Під загрозою конфіскації товарів купцям заборонялося їздити іншими дорогами з російських та слобідських міст до Криму й до Таганрога, ніж через Ізюм і Бахмут. Натомість наказувалося для безпеки купців та інших подорожніх зі слобідських міст, які їхатимуть “прямими дорогами” через Ізюм і Бахмут, супроводжувати конвоем за належну від них за це плату¹⁸.

Бахмутська митниця згадується і в Митному статуті, який було прийнято 1 грудня 1755 р., він регулював діяльність усіх митних установ Російської імперії¹⁹. Іще раніше, 15 квітня того ж року, наказано заснувати при Бахмутській митниці карантинний будинок і утримувати лікаря, що було надзвичайно важливо з огляду на небезпеку проникнення через кордон “моровой язвы” – епідемії чуми. Щоправда, замість запропонованого Медичною канцелярією призначення особливих лікарів також до Ізюмської та Луганської малих митниць сенатський указ передбачав обслуговування їх лікарем Бахмутської митниці²⁰.

Збереглися деякі імена митних службовців тих років: у 1755 р. директором Бахмутської прикордонної митниці був Матвій Калачигін, у 1758 р. – Терентій Сахаров. Бахмутським карантинном у різні роки завідували лікарі Антон Вуазен (1755), Франц Керестур (1764), Тимофій Радожицький (1776). У 1774 р. головним доглядачем Бахмутської карантинної застави був лейб-гвардії поручик Грибоедов²¹.

У ході митної реформи 1753–1757 рр. на додаток до прикордонної сторожі була запроваджена козацька та митна сторожа, що складалася з митних об’їждчиків. Її завданням була боротьба з контрабандою, що активізувалася у зв’язку з підвищенням мита на прикордонних митницях²².

Митну варту на степових дорогах Донеччини несли козаки Бахмутського кінного козацького полку, сформованого 27 жовтня 1748 р. (згодом, у 1764 р., він був перетворений на Луганський пікінерський полк)²³.

Місцеве митне начальство, вишукуючи способи для поповнення державної скарбниці, мусило дбати про заснування нових митних застав “у пристойных местах”, щоб не можна було повз митниці провозити “ненастоящими дорогами” приховані від сплати мита товари. Тому вже 19 вересня 1755 р. директор Бахмутської митниці колезький асесор Матвій

¹⁶ История родного края. – С. 154.

¹⁷ ПСЗРИ. – Т. 13. – С. 55–56.

¹⁸ Там само. – Т. 14. – С. 392–393.

¹⁹ Там само. – С. 481.

²⁰ Там само. – С. 350–351.

²¹ Макидонов А. В. Персональный состав административного аппарата Новороссии XVIII века. – С. 87, 282.

²² Марков Л. Н. Очерки по истории таможенной службы. – С. 42.

²³ Данилевська В., Кругликов М. Біля витоків митної справи Донеччини. – С. 30.

Калачигін відправив канцеляриста Якова Данилова в супроводі команди козаків з інструкцією: *“Ехать тебе от Бахмута в урочищи Арменского шляха, что в устьи речки Волновахи”*.

Канцеляристові належало оглянути місцевість і вирішити, чи варто там засновувати заставу. Проїжджих людей з товарами слід було відправляти до Бахмутської прикордонної митниці, а за неможливості такого відправлення – самому стягувати мито, записуючи грошову казну в прошнуровану й опечатану книгу. При цьому було суворо наказано *“обид и налог никому не чинить и силою ничего ни у кого для своего лакомства или корысти не вымогать”*²⁴.

Митники прибули на вказане місце й заснували заставу відповідно до інструкції. Однак виявилось, що Бахмутська митна заставка розташувалася на землях Війська Запорозького, котре, перебуваючи під владою Російської імперії, користувалося на той час ще досить широкою автономією.

До полковника Кальміуської паланки Павла Ногая дуже скоро, вже 3 жовтня, надійшла звістка, що *“в нашем запорожском степу в разстоянии далеко как от Калмиуса, так и от Багмута и весьма в непристойном месту, на устье Волновахи”*, заснований без відомо кошового отамана караул стягує мито по карбованцю й більше з кожного воза риби. А якщо в кого не знайдеться грошей для сплати мита, то беруть його натурою – рибою, жиром, навіть бурками й казанками, та ще й тримають під арештом по три доби й навіть не дають квитанції про сплату, а наказують промисловцям їхати за нею в Бахмут²⁵.

Дізнавшись про таке грабіжництво, кальміуський полковник зібрав декілька козаків і поїхав до новозаснованого караулу, щоб дізнатися, чи дійсно він діє за наказом уряду. Ніякого наказу бахмутські козаки не пред’явили, а лише інструкцію митного директора, видану канцеляристові Данилову. Самого Данилова в цей час на заставі не було – він поїхав у Бахмут відвозити гроші.

Прочитавши інструкцію, полковник Ногай збагнув, що *“больш оной бахмутской директор с своего умыслу для прижитку в нашем запорожском степу, в Волновахи, караул учредил, нежелли по повелителному ея императорского величества указу”*. Тому що, міркував полковник, коли б і справді їм такий указ був, *“то приличние б в Вузюме караул учредить и ту тарифу отберать, яко всячески прохожалой ватаги з рибою тих мест Бахмута и Вузюму проминуть не можно”*²⁶.

Запорозький полковник учинив суворий допит митникам, “пристрастил боем”: куди вони поділи казанки і бурки, пограбовані в козаків та малоросійських людей? Все, що вдалося виявити, конфіскував разом з інструкцією і зошитом для запису мита²⁷. Як видно із записів у зошиті, “весьма непристойное место” в гирлі Волновахи виявилось досить жвавим і прибутковим. Лише за один день, 23 вересня, повз заставу пройшли 12 промисловців з 31 возом риби, а сума митного збору перевищила 20 карбованців. Наступним днем датовано лише один запис, але чумацька валка цього разу була найбільша (7 возів), і митного збору було стягнуто відразу 5 карбованців.

Чумаки перевозили кінними й воловими возами в’ялену рибу різних порід, серед яких згадуються щука, сула, чебак, боковня, тарань, сьомга, талуверка. Чумаки Григорій Матара, Степан Демченко, Осип Москаленко, Павло Беледько, Федір Зінченко, Григорій Клименко, Іван Нужний, Іван Панченко, Андрій Десненко, Данило Нога, Осип Браславський, Дем’ян Яковенко, Роман Малий доправляли товар у Стародубський, Миргородський, Лубенський, Прилуцький, Ізюмський полки, до таких міст, як Прилуки й Суми, а також до Хотмизького й Валківського повітів²⁸.

Продовжити збір мита бахмутські митники не змогли: поставлений ними курінь полковник Ногай наказав спалити, *“дабы более не был”*, а їм самим *“за их же таковое плутов-*

²⁴ Архів Коша Нової Запорозької Січі. – Т. 4. – С. 516–517.

²⁵ Там само. – С. 514.

²⁶ Там само. – С. 514–516.

²⁷ ЦДДАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 27. – Арк. 121–122 зв.

²⁸ Архів Коша Нової Запорозької Січі. – Т. 4. – С. 516–520.

ство тром казакам там, при курене, штраф плетьми учинил” і відправив геть – “дабы впредь тамо тарифи на нашем степу не отберали, в их путь прогнал”. Таке ж покарання було призначено ще двом бахмутянам – “москалю и козаку”, які напередодні мали необережність з’явитися до самої запорозької паланки²⁹.

Розпорядившись так рішуче, кальміуський полковник все ж потребував авторитетного підтвердження правоти своїх дій. Доповідаючи про цю подію кошовому отаману Григорію Лантуху, він просив резолюції, “допускать ли впредь в показанную Волноваху (буде напиратимуться) или нет”, і квапив з відповіддю, інакше “против них, бахмутцов, отвечать, яко они люди весьма неспокойные, трудно”³⁰.

Кіш відповідав без зволікання й вимагав не допускати розміщення митних застав на території паланки, як у гирлі Волновахи, так і в інших місцях. Пропонувалося зібрати відомості про інші порушення Бахмутською митницею урядових указів про безмитне перевезення товарів на Запорожжя. Про все це кошовий отаман доповідав гетьманові Кирилу Розумовському та до Київської губернської канцелярії.

Гетьман, у свою чергу, звертався до Колегії іноземних справ, а київський віце-губернатор Іван Костюрін – до Комерц-колегії, якій була підпорядкована митниця³¹. На кінець грудня 1755 р. справа про конфлікт запорозьців із Бахмутською митницею дісталася сенату³². Яким було завершення слідства, не видно з документів архіву Коша Нової Запорозької Січі.

Митні чиновники активно включалися в економічне життя краю, придбаваючи земельні володіння й заводячи поміщицьке господарство. У 1756–1757 рр. бахмутський митний директор Калачигін став землевласником, отримавши від Бахмутської провінційної канцелярії значні земельні угіддя під сінокіс (“40 четвертей сенокосу на 2006 копен”) біля слободи Кремінної на Сіверському Дінці, а її жителів зробив своїми підданими.

Незабаром Калачигін продав землю разом із підданими генерал-прокуророві сенату Глебову. Потім від Глебова слобода Кремінна перейшла до полковника Бахмутського кінного козацького полку Івана Шабельського та його брата³³. Лише 28 вересня 1765 р. жителів Кремінної було звільнено від підданства, але землю назад не отримали і продовжували вимагати її в своєму наказі до Катерининської законодавчої комісії від 2 травня 1767 р.³⁴

Зі справ, що належали до відання Бахмутської прикордонної митниці, деякі ставали предметом розгляду у вищих державних установах. Так, наприклад, у 1758–1764 рр. голова Слов’яносербської комісії дійсний статський радник Андрій Фліверк розслідував справу про бахмутського священика Івана Павлова й запорозьких козаків, звинувачених у порушенні карантинних правил³⁵. Вони вели мінову торгівлю з приїжджими греками-купцями на Азовських косах, міняючи хліб на бакалію та фрукти. Із документів слідства можна дізнатися про перелік товарів (ізіум, виноград, горіхи, нардек) та про умови мінової торгівлі³⁶. Запорожці Яцько Покотило й Федір Перехрест повідомляли, що більшу частину товару придбав бахмутський священик, заплативши грекам грошима та 40 чвертями хліба.

Серед інших документів збереглася видаткова книга Бахмутської прикордонної митниці за 1763 р. Перебуваючи на службі в митниці, повірений Андрій Аксьонов і канцелярист Іван Назаров отримували платню з грошової митної скарбниці в розмірі 30–40 крб на рік. Поруч із платнею службовцям важливими статтями витрат митниці були дрова, свічки, папір та чорнило. Їх регулярно постачали до митниці бахмутські жителі Петро Михайлов і Яків Одинець, купці Яків Назаров, Андрій Кузін і Леон Лашин. Крім того, прикордонна митниця

²⁹ Корнацький І. А. З історії Бахмутської митниці. – С. 130.

³⁰ Архів Коша Нової Запорозької Січі. – Т. 4. – С. 516.

³¹ Там само. – С. 522–524.

³² Путро О. І. Гетьман Кирило Розумовський та його доба (з історії українського державотворення XVIII ст.) : монографія : в 2 ч. – К. : ДАКККІМ, 2008. – Ч. 2. – С. 224.

³³ Сенатский архив. – Т. 15. – С. 460–463.

³⁴ Материалы Екатерининской законодательной комиссии. – Ч. 14. – С. 166–168.

³⁵ ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 57. – Арк. 14, 15–16 зв., 17–18 зв., 23–25 зв.

³⁶ Сенатский архив. – Т. 10. – С. 488–491.

орендувала будинок у священника Миколаївської церкви Григорія Надєждіна за 10 крб на рік та наймала протягом півроку підвал у купця Степана Михайлова³⁷.

Свідчення про діяльність Бахмутської митниці відображено в багатьох документах Правлячого сенату. У червні 1765 р. Сенат звертав увагу на те, що *“великоросійские и малоросійские купцы и запорожские казаки через Днепр и украинскую линию и от Бахмута, по слабому смотрению таможен”* відкрито, а здебільшого таємно вивозять срібну монету до Криму. За ці гроші купували виноградні вина й різні товари, а також кримську сіль, все це потім продавалося на Запорозжжі й у малоросійських полках. За обрахунком російського консула в Криму, щороку в такий спосіб через кордон вивозилося срібної монети на суму понад 60 тис. карб., яка там і залишалася, перекарбовувалася на кримські гроші й використовувалася на ханські потреби, оскільки іншого джерела постачання срібла в ханстві не було. У зв'язку з цим російський уряд підтверджував якнайсуворіше заборону вивезення російської срібної монети за кордон, наказував прикордонним митницям пильно стежити за дотриманням цього припису³⁸.

Узагалі російський царат чимдалі активніше втручався у внутрішні справи сусіднього з Бахмутською провінцією Запорозжжя, обмежуючи його автономію, в тому числі й митний імунітет. Але й сама митниця в Бахмуті існувала лише доти, доки перебувала на кордоні з запорозькими вольностями. У 1775 р. було ліквідовано Запорозьку Січ, а вже в січні 1776 р. помічник митного обер-директора Іван Федуркін у своїй журнальній записці до генерал-губернатора Григорія Потьомкіна запропонував скасувати Бахмутську митницю разом з іншими, що залишилися тепер *“внутри границ”* держави³⁹.

Рішення про ліквідацію Бахмутської митниці було оголошено сенатським указом від 26 травня 1776 р.⁴⁰ Сама установа та її майно були переміщені далі на південь, як це видно з рапорта директора Єнікальської й Керченської малих митниць колезького асесора Неєлова від 23 листопада 1776 р. З підпорядкованої йому Петровської митної застави повідомляли, що серед узятих під час переведення тієї застави з Бахмута письмових справ та казенних речей містяться *“состоящие в аресте”* за якісь фінансові зловживання особисті речі колишніх митних службовців – унтер-цолнера поручика Кожина й підканцеляриста Павлова. Ці речі, щоб вони не попсувалися, належало просушувати й провітрювати, але на заставі цього не могли робити через незручність місця й просили резолюції начальства в цій справі⁴¹.

Висновки. Таким чином, законодавчі акти й ділова документація середини – другої половини XVIII ст. дають можливість простежити функціонування Бахмутської митниці від часів появи цієї установи до її скасування російським урядом відповідно до змін у внутрішніх соціально-економічних і політичних умовах та ситуації на південному кордоні імперії. У яскравих подробицях постають картини повсякденної діяльності прикордонної митної установи та її стосунків із сусідами – запорозькими козаками Кальміуської паланки.

За даними письмових джерел, час існування митних установ у Бахмуті визначається періодом з 28 червня 1704 р. по 26 травня 1776 р. У різний час тут існували *“митна ізба”*, митна застава і справжня прикордонна митниця, очолювана директором у ранзі колезького асесора. Діяли в Бахмуті карантинний будинок і карантинна застава з відповідним лікарським персоналом. Поява, а згодом і ліквідація Бахмутської митниці були пов'язані з процесом поступового заселення й господарського освоєння Придонців'я та Приазов'я, поширенням на ці землі загальноімперської системи органів влади й управління.

---

³⁷ ЦДІАУК. – Ф. 1740. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 1–6.

³⁸ Сенатский архив. – Т. 13. – С. 16–17.

³⁹ Формування митної мережі Південної України. – С. 92.

⁴⁰ Там само. – С. 102.

⁴¹ Там само. – С. 113.